

שימוש בטלפון בשבת ע"י רב צבאי

הרב מתן גולדברג, סרן / רב חטיבה 188

א. פתיחה

אין ספק כי הצורך בזמינותו של רב צבאי, בכל זמן נתון, הינו גדול. כפי שנרחיב בהמשך, רב צבאי נצרך לתת מענה מהיר ומדויק במקרים מגוונים. במאמר זה נדון בשאלת זמינותו של הרב הצבאי בשבת¹ - האם הוא יכול / חייב לשאת את הטלפון במהלך השבת? באילו מקרים הוא יכול אף לענות לטלפון?

שונה הוא הטלפון הנייד מחפצים אחרים הנמצאים ברשותו של חייל: בעוד כלי החייל הרגילים (נשק, ציוד הגנתי, רכב וכד') מסייעים לו במקום הפיזי בו הוא נמצא, בעזרת הטלפון ניתן לתת מענה, לפחות חלקי, גם לאירועים שמתרחשים במרחק. יותר מכל כלי אחר, הטלפון הנייד מאפשר להיות רלוונטיים.

מצינו ארבע אפשרויות אליהם יצטרך הרב לתת מענה דחוף, כזה שעשוי להצדיק מענה טלפוני בשבת. ראשית, נציג את האפשרויות, ובהמשך נדון לגבי כל אחת מהם:

- א. זיהוי וטיפול בחלל - הטלפון מאפשר חבירה למקום הנכון, עדכון רמה ממונה, ומענה על שאלות מבצעיות והלכתיות העולות מהמקרה.
- ב. מענה לשאלות הלכתיות - הטלפון מאפשר מענה לשאלות הנוגעות בחילול שבת, ועשוי למנוע חילול שבת באיסורי תורה, לעתים של רבים.
- ג. חיזוק רוח הלחימה - הטלפון מאפשר חבירה לנקודה בה הרב יוכל לחזק את רוחם של הלוחמים בעומדם בקשרי המלחמה, ולסייע סיוע אמיתי לבטחון של החיילים והמפקדים.
- ד. הרב בתפקיד מפקד תורן בגזרתו.

בכל אחד מהמקרים הללו המענה הינו דחוף, כזה שמסביר את הצורך בזמינות, הדורשת את נשיאת הטלפון הנייד בכל מצב, ואף היתר להשתמש בו במקרה הצורך. אולם לפני שנתחיל לעסוק בצרכים ובמקרים השונים, ראשית עלינו לברר את סוגיית נשיאת הטלפון בשבת.

1 שאלת הזמינות משותפת כמובן גם לשאר קציני המטה ולחיילים רבים, במאמר זה לא נעסוק בהם.

ב. גדר איסור מוקצה בנשיאת טלפון בשבת

כבואנו לדון בשאלה זו, עלינו לדון איזה דין יש לטלפון הנייד מבחינת דיני מוקצה.

השו"ע מגדיר מוקצה מחמת חסרון כיס באופן הבא²:

”כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו“.

המחבר מביא בדבריו שתי הגדרות לדין מוקצה מחמת חסרון כיס, כלומר כדי שחפץ מסוים יוגדר כמוקצה מסוג זה צריך שיתקיימו בו שני תנאים: חפץ זה לא משמש לשימוש אחר מחמת יוקרו וחשיבותו, וכן יש לו מקום מיוחד. ייתכן אולי לומר שההגדרה העיקרית היא אי השימוש בחפץ למטרה אחרת, וייחוד המקום הוא סימן לדבר.

על פי הגדרה זו יש פוסקים³ שטענו שדין הטלפון כמוקצה מחמת חסרון כיס. אולם לענ"ד מעטים המקרים שהטלפון לא משמש לשום ייעוד אחר – פעמים רבות שמים אותו על חפצים שלא יזווזו, או משתמשים בו גם כמראה ושעון מעורר, וגם אין מקפידים עליו כ"כ, לכן נראה שקשה להגדיר את הטלפון כמוקצה מחמת חסרון כיס.

ואכן נראה שרוב הפוסקים⁴ כתבו שאין לטלפון בימינו דין מוקצה מחמת חסרון כיס, אלא דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, משום שעיקר שימושו של הטלפון להתקשר, וזוהי פעולה שאסורה בשבת.

יש אף שהקלו יותר וכתבו שטלפון אינו כלי שמלאכתו לאיסור, משום שיש בו שימושים רבים נוספים שחלקם מותרים, ולכן דנו אותו ככלי שמלאכתו להיתר. יסוד פסיקתם נמצא בדברי הביאור הלכה⁵:

”ודע דכתב הפמ"ג והעתקתיו במ"ב דכלי שרוב מלאכתו לאיסור הוא ג"כ בכלל כלי שמלאכתו לאיסור והביא ראיה מרשב"א לענין קדירה עי"ש ולענ"ד היה נראה דזה דוקא אם עיקרה הוא רק למלאכת איסור ורק לפעמים משתמש בה להיתר ולענין זה יש ראיה מקדירה דמשמע מרשב"א דהיא כלי שמלאכתו לאיסור דעיקרה נעשה לתבשיל אבל אם דרך הכלי להשתמש בה

2 אר"ח סימן שח סעיף א.

3 אשרי האיש ח"ב פרק יז סעיף עא.

4 שמירת שבת כהלכתה פרק כח, סעיף לד. פניני הלכה שבת פרק כג, הלכה ט. וכך פסק הגרז"נ גולדברג לפי המובא באתר 'שיבה'.

5 שם סעיף ג ד"ה 'קורדום לחתוך'.

לשניהם ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מנלן דמקצה דעתיה מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ וצ"ע."

ובמשנ"ב כתב: "שמלאכתו להיתר - וה"ה אם היה מלאכתו לאיסור ולהיתר ג"כ לא מקצה דעתו מניה".

יש שלמדו מדברים אלו כי במידה ויש שימוש של היתר בכלי, ממילא האדם לא מקצה דעתו ממנו והוא מותר בטלטול. כך פסק הרב דב ליאור יבדל"א⁷, ועל יסוד זה התיר לבעל שאשתו עומדת ללדת לשאת טלפון עמו לתפילה, וכך פסק גם הרב ישראל רוזן ז"ל⁸.

אולם החולקים על דעתם, סוברים שדין הטלפון דומה יותר לדין קדרה עליו דיבר המשנ"ב בהמשך הסעיף: "וקדרה שמלאכתה הוא לבישול ורק לפעמים משתמשין בה למים ולפירות היא בכלל כלי שמלאכתה לאיסור אם לא שיש בה מהתבשיל". לדבריהם, כיוון שברור שעיקר שימושו של הטלפון הוא לפעולות האסורות בשבת, דינו כקדרה וככלי שמלאכתו לאיסור.

בספר תורת המחנה⁹ חילקו בין סולרי יקר (אייפון וכד') שאותו יש לדרן כמוקצה מחמת חסרון כיס, לבין טלפון סולארי פשוט שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. אולם מדברי רוב הפוסקים, וכך נראה לענ"ד, שיש לדרן את כלל הטלפונים ככלי שמלאכתו לאיסור, אלא אם כן מדובר בטלפון שאין האדם משתמש בו לשום שימוש אחר כלל, אך נראה בעיני שאין הדבר נפוץ כלל וכלל.

אם דברינו נכונים, יוצא שדין הטלפון ככלי שמלאכתו לאיסור, המותר לטלטל לצורך גופו ומקומו¹⁰, ועל כן עלינו לדרן בסוגי טלטול אלו ביחס לנשיאת הטלפון ע"י הרבנים הצבאיים.

ג. האם נשיאת טלפון ע"י רב צבאי נידונה כנשיאה צורך גופו?

נשוב למצבים בהם הרב יהיה צריך לתת מענה טלפוני גם בשבת, אותם סקרנו בפתיחת המאמר, ונדון האם שימושים אלו מגדירים את נשיאת הטלפון כ'צורך גופו':

זיהוי וטיפול בחללים - התפקיד הראשון בחשיבותו של כל רב הצבאי, בשגרה ובוודאי בחרום, הינו הטיפול בחללים. הסברה והנסיון מורים שהשימוש בטלפון במצבים כאלה הוא קריטי, וזו גם הציפייה של המפקדים מהרב. ולכן, לכאורה, היה ניתן להגדיר את השימוש כמותר, כשימוש לצורך

6 שם ס"ק כ.

7 שו"ת דבר חברון סימן רצט.

8 בתנאי ש'שומר המסך' אינו מכבה את השעון. תשובת הרב ישראל רוזן ז"ל באתר צומת.

9 ח"ב פרק מז סעיף ו.

10 שו"ע שם סעיף ג.

גופו. אלא שיש הבדל בין רבנים שונים, הנמצאים בגזרה שקטה ועורפית, שם הצורך קטן, לבין רב בגזרה מבצעית, או שכפופים לו רבנים כאלה, שם הצורך הרבה יותר מהותי, ובודאי יש יותר מקום להתיר.

מענה לשאלות הלכתיות - ישנם מצבים בהם עומד להיות חילול שבת של יחיד או של רבים, והרב נשאל להתיר או לאסור, וזמינותו נצרכת מאוד להסיר מכשול מרבים¹¹. גם במקרה זה יהיה הבדל בין רב שחייליו עורפיים או נמצאים באימון, לבין רב שחייליו נמצאים בחזית. אמנם, ייתכן מצב בו גם רב של גזרה שקטה יצטרך להיות זמין לשאלות של חילול שבת (עקב חשש לכך שלא ישמרו את נהלי השבת, או במקרה של שריפה וכד'), ולכן ההגדרה אינה אחידה.

רב בתפקיד תורן בשבת - לעתים רב נמצא במחנה או בגזרה כמפקד תורן, ועליו לתת מענה לכל תרחיש. ודאי שבמקרה כזה עליו להיות זמין, ככל קצין במצב דומה.

חיזוק רוח הלחימה - הרב נדרש לעתים לחזק את רוח הלוחמים לפני כניסה לקרב, חיזוק שנצרך להצלחתם בעמידתם בקשרי המלחמה. ישנם פוסקים שהתירו לעבור על מלאכות משום שסברו שזהו צורך של פיקוח נפש ממש¹².

לענ"ד, בכל המקרים הללו יש צורך גופו בטלטול הטלפון, ולכן יש להתיר על פי שיקול דעת הרב, ככל כלי שמל"א המותר בטלטול לצורך גופו.

ד. נשיאת הטלפון בכיס

המחבר¹³ דין בדין בסיס לדבר האסור:

"מטה שיש עליה מעות, או אפילו אין עליה עתה והיה עליה ביה"ש, אסור לטלטלה דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. הגה: ואפילו לצורך גופו או לצורך מקומו. וה"ה לכל דבר היתר שמונח עליו איסור, אבל אם אין עליה עתה מעות וגם לא היה עליה ביה"ש, מותר לטלטלה אפילו יחדה למעות והניחם עליה מבע"י, כיון שסילקן קודם בין השמשות".

הרמ"א¹⁴ מסביר שישנו ההבדל בין כיס בגד המיועד למעות ואין בו מעות למעשה, שמותר ללבושו, לבין אם שכח מעות בכגד, שאז מותר לטלטל את הבגד אך אסור ללבושו:

11 זו המציאות אצל רבני הפיקודים, לאור ההנחיה שאין לשנע רכבים בשבת ללא אישור מפורש מרב הפיקוד.

12 וכך נהג הרב רונצקי זצ"ל למעשה במבצע 'עופרת יצוקה'.

13 שולחן ערוך אורח חיים סימן שי סעיף ז.

14 על השו"ע שם.

"הגה: ...וכן בכיס התפור בבגד, הואיל ועיקר הבגד עומד ללבוש, אם הוציא המעות משם, מותר ללבוש הבגד, דהכיס בטל אצלו, אבל אם שכח בו מעות, מותר לטלטל הבגד, דלא אמרינן דכל הבגד נעשה בסיס למעות הואיל ואין המעות על עיקר הבגד. אבל אין ללבושו בשבת, דחיישינן שמא יצא בה...".

המ"ב¹⁵ מחדש שהכוונה היא גם למצב בו הניח בכוונה את המעות בכיס:

"ודע עוד, דלאו דוקא שכח, דאפילו אם הניח מעות בכוון מבע"י ודעתו היה שישאר שם כל השבת, אף דהכיס נעשה בסיס להמעות מ"מ מותר לטלטל הבגד אף בעוד שהמעות מונח בכיס, דהבגד לא נעשה בסיס הואיל ואינם על עיקר הבגד [נומ"מ אסור להכניס ידו בהכיס דעכ"פ הכיס נעשה בסיס להמעות ואפילו לאחר שהוסרו המעות מתוכם דהרי עכ"פ ביה"ש אתקצאי הכיס להמעות]".

בהמשך¹⁶, מביא המ"ב את חילוקו של המגן אברהם בין כיס חולצה לכיס מכנסיים:

"כתב המ"א דוקא כשפה הכיס תפור להבגד אז אמרינן דהוא בטל לגבי הבגד וכן כשיש מעות תוך תיבה שבשלחן [שקורין טישקעסטיל] ועשוי בענין שא"א להוציאו לגמרי מן השלחן וע"כ נתבטל לעיקר השלחן, אבל כשכיס מלא מעות קשור לבגד הוא כלי בפני עצמו ואינו בטל לגבי הבגד".

בכיס חולצה, המוקצה הופך את החולצה כולה להיות 'בסיס לדבר האסור', לעומת זאת, בכיס המכנסיים שהוא כיס בפני עצמו – אינו עושה את המכנסיים לבסיס לדבר האסור, המונח בתוכו, אף שהוא מחובר לבגד, אולם הכיס עצמו נידון כבסיס למוקצה שבתוכו.

אחרי שהוכח שמהמכנסיים עצמן אינן בסיס לפלאפון הנמצא בכיס, יש לדון על טלטול הפלאפון עצמו בעודו מונח בכיס המכנסיים. נראה שטלטול כזה נידון כ'טלטול מן הצד', שהוא טלטול של חפץ בכלאחר יד, עליו נאמר בשו"ע¹⁷: "טלטול מן הצד לצורך דבר המותר – מותר". הסביר זאת הבית יוסף¹⁸ בשם הרי"ף והרא"ש: "דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר ודבר המותר הוא שמטלטל אלא שאי אפשר לו לטלטל אותו דבר המותר אלא אם כן יטלטל עמו דבר האסור בכהאי גוונא שרי". וכן נראה בנידון דידן, שהלובש מכנסיים מטלטל אותם ואגב זאת מטלטל את הכיס ואת הטלפון. אם יוסיף דבר היתר לכיס, או אם

15 שם ס"ק כט.

16 שם ס"ק לא.

17 סימן שיא סעיף ח.

18 סימן שיא סעיף ח.

ישים את הטלפון בתיק עם חפצי היתר – ההיתר יהיה מרווח יותר, שכן באופן זה הכיס נחשב בסיס לדבר האסור והמותר. עם זאת, יש לציין שאסור לטלטל את הטלפון מלבד צורך גופו ומקומו, לכן אין להכניס יד לכיס בו הטלפון נמצא, ללא צורך.

ה. מענה לטלפון בשבת

בכל המקרים הללו ברור למה הותרה נשיאת הטלפון, אך האם הותר גם המענה? ראשית נחלק בין המקרים: במידה והרב מעריך שהמענה הטלפוני נוגע בפיקוח נפש, כפינוי חלל מגורת לחימה וכד', וגם אם יש לו ספק בכך – עליו לענות, ככל פיקו"נ וספק פיקו"נ הדוחה שבת.

אולם יש לדון, האם מותר לרב לענות לטלפון לשאלות הנוגעות לבירור הפעולות האסורות והמותרות בשבת, כך שתשובתו של הרב תוכל לסייע בצמצום או במניית חילול שבת¹⁹.

נעיין בשאלה זו, מתוך סוגית 'חטא בכדי שיזכה חברך'.

נאמר בגמרא²⁰:

"גופא, בעי רב ביבי בר אביי: הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת, או לא התירו? [...] אמר רב שילא: לעולם בשוגג, ולמאן התירו – לאחרים. מתקיף לה רב ששת: וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבריך? – אלא אמר רב אשי: לעולם במזיד, ואימא קודם שיבא לידי איסור סקילה".

על פי דברי רב ששת, אסור לאדם לחטוא על מנת למנוע חטא של חברו, גם אם מדובר במעבר על איסור קל (רדיית פת), עבור הצלה מאיסור חמור (אפייה בשבת).

לכאורה, סוגיה זו סותרת את האמור בשם רבי במסכת עירובין²¹:

"האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים מתאנתי – אוכל מהן עראי, ומעשרן ודאי. מלא לך כלכלה זה תאנים מתאנתי – אוכל מהן עראי, ומעשרן דמאי. במה דברים אמורים – בעם הארץ, אבל בחבר – אוכל ואינו צריך לעשר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: במה דברים אמורים – בעם הארץ, אבל בחבר – אינו אוכל עד שיעשר, לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא

19 ברוב המקרים הדיון הוא תאורטי, כיוון שהעונה לא יודע שזה מטרת השאלה, ועליו לענות מצד ספק פיקוח נפש.

20 שבת ד ע"א.

21 עירובין לב ע"א-ע"ב.

מן המוקף. אמר רבי: נראין דברי מדברי אבא, מוטב שיחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, ולא יאכילו לעמי הארץ טבלים. במאי קמיפלגי? — רבי סבר: ניחא ליה לחבר דלעביד הוא איסורא קלילא, ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: ניחא ליה לחבר דלעבד עם הארץ איסורא רבה, ואיהו אפילו איסורא קלילא לא ליעבד".

מדברי רבי, שהגמרא מביאה חיזוק לדבריו, רואים שעדיף שאדם יעשה איסור קל, ולא יעשה עם הארץ איסור חמור!

הראשונים העלו מס' תירוצים לחילוק בין שני הגמרות:

א. בתוספות²² מבואר:

"וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך - והא דאמר בבבלי מערבין רבי סבר ניחא ליה לחבר דלעבד איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה התם כדי שלא יאכל ע"ה טבל על ידו דאמר לי' מלא לך כלכלה של תאנים מתאנתי אבל הכא שלא נעשה האיסור על ידו אין אומרים לו חטא אפי' איסור קל שלא יבא חבירו לידי איסור חמור".

כך מבואר גם בדברי ר"ת בספר הישר²³.

לשיטה זו, יסוד החילוק נעוץ בשאלת האחריות. במידה והעבירה של חברו באחריותו, עליו למנוע זאת ואף לבצע איסור קל בשל כך.

על דרך זו, יתכן לומר שהרב הצבאי, כאחד מקציני המטה, מחזיק באחריות לביצוע המשימות הנעשות ביחידה, וממילא עליו לעצור פעולות כאלה האסורות בשבת, גם במחיר של איסור קל כשיחת טלפון. מאידך, ניתן לטעון שאין להרחיב ולדמות את דברי ר"ת לתפקיד הרב הצבאי, וכל עוד אין לו אחריות אישית למקרה - אין היתר לעבור על איסור קל ע"מ למנוע איסור חמור.

ב. שיטה שונה, עולה מהמשך דברי התוספות בשם ריב"א:

"ואומר ריב"א דאפי' למדביק עצמו אין לפשוט משם להתיר דהתם עדיין לא נעשה האיסור ומוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור על ידו אבל

22 תוספות שבת ד ע"א ד"ה 'וכי אומרים'.

23 חלק החידושים, סימן קצח.

הכא המעשה של איסור כבר נעשה וממילא יגמור לא יעשה אפי' איסור קל בידים".

לדעת ריב"א, אם מעשה העבירה כבר נעשה אין היתר למנוע את האיסור שבו על ידי איסור קל, אך אם מעשה העבירה עוד לא נעשה - ניתן לעבור על איסור קל בשביל למנוע מעשה כזה.

לדרך זו, אם העבירה עוד לא נעשתה וביכולתו של הרב למונעה - יש מקום להתיר את המענה.

ג. הגדרה נוספת עולה מהמשך דברי התוספות:

"והא דתנן בהשולח מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואף על גב דבהאי פירקא א"ר יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא כדמשני התם בר"א שנכנס לבה"מ ולא מצא שם י' ושחרר את עבדו להשלימו לי' מצוה דרבים שאני".

ע"פ תירוצו זה, במקום של מצווה רבה או מצווה של רבים - יש יותר מקום להקל לעבור על איסור קל, כדי למנוע מעבר על איסור חמור.

ד. עוד הגדרה עולה מסופם של דברי התוספות:

"ועוד י"ל דדוקא היכא דפשע קאמר וכי אומרים לו לאדם חטא כדי כו' ואתי שפיר הא דאמרי' בריש תמיד נשחט דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה וקא עברי כהנים בעשה דהשלמה ומקריבין למחוסר כפורים כפרתו כדי שיביא פסחו וכן בפרק בתרא דעירובין כהן שנמצא בו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו אף על גב דהוי שבות וגבי חציה שפחה וחציה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר וכפו את רבה בהשולח משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות ודומי' לאנוסין והוי נמי כמצוה דרבים".

ע"פ תירוצו זה, אם האדם פשע במזיד - אסור לעבור על איסור קל עבורו, אך במידה ולא עבר במזיד - יש היתר לעבור על איסור קל ע"מ למנוע ממנו לעבור איסור חמור.

המחבר²⁴ דן בסוגיה זו, בהקשר הבא:

מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה; ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות ואי לא בעי, כייפינן ליה (וע"ל סי' שכ"ח סעיף י').

ומסביר את פסיקתו בבית יוסף²⁵, ע"פ דברי התוס':

"והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה - הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידה עד שתשתמד, ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע - הכא נמי לא פשעה, והילכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא... ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי".

השו"ע טוען כי כיוון שמדובר פה במצווה רבה, ובכך שלא פשעה - ניתן ואף חובה לעבור על איסור קל ע"מ להצילה מאיסורים חמורים.

אלא, שהרמ"א חולק על דבריו, כפי שמביא המ"ב שם²⁶:

"וע"ל סימן שכ"ח ס"י בהג"ה, דאיתא שם דמי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו שבת כדי להצילו, ואין סתירה לכאן, דהתם מיירי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה פעם אחת ולהכי אפילו אם היא עבירה גדולה כגון לעבוד ע"ג אין צריך לחלל שבת כדי להצילו דמחלל שבת ג"כ כעובד ע"ג, משא"כ כאן שתשאר מומרת ותחלל שבת לעולם".

לדבריו, החילוק הוא בין עבירה חד פעמית שעליה אדם לא יכול לחטוא כדי שיזכה חברו, לעומת עבירה שתגרום חילול שבת תמידי, ששם זה מצדיק חילול שבת חד פעמי.

בדברי העולת שבת²⁷, מצינו חילוק נוסף: "ואפשר לחלק דהתם מיירי באיסור דאורייתא והכא מיירי באיסור דרבנן, וסבירא ליה להרב דתחומין אינן אלא מדרבנן, ומשום הכי לא קבע הגה"ה הזאת בכאן". לדבריו, אם החטא הוא באיסור דרבנן אמרינן חטא בכדי שיזכה חברך, ובאיסור דאורייתא לא אמרינן.

נראה שאף המ"ב נוקט כדברי העולת שבת, כך מדויק מדבריו²⁸: "ודוקא באיסור דאורייתא

25 אורח חיים סימן שו ד"ה 'נשאל הרשב"א'.

26 ס"ק נח.

27 סימן שו ס"ק יט.

28 שם ס"ק נו.

אבל באיסור דרבנן דעת הא"ר דיש להקל לעבור כדי להצילה", וכן הביין הרב יעקב אריאל בדבריו²⁹, ופסק על פיהם למעשה, להתיר איסור דרבנן ע"מ להציל מאיסור דאורייתא שנעשה באונס.

בתורת המחנה³⁰ דנו בשאלה זו וסיימו למעשה שאין להקל אלא מקרים נדירים, ולפי ראות עיני הרב הצבאי.

על פי דברינו, לענ"ד, יש על מי לסמוך לענות לטלפון אף שיש בכך איסור מדרבנן, לצורך הצלה מאיסורי תורה שנעשים שלא בפשיעה. עם זאת, יש לשקול בזהירות שימוש בהיתר זה, כיוון שלא תמיד מתקיימים כל התנאים להיתר, ובנוסף כשאנשים שאינם בקיאים בסוגיה יראו זאת עלולים להכשילם בכך.

1. סיכום

במאמר זה עסקנו בחשיבות זמינות הרב הצבאי, בנשיאת הטלפון בשבת ובמענה לו במקרה הצורך. ע"פ מה שראינו, ישנה חשיבות רבה לזמינותו של הרב הצבאי, עבור מענה על שלל מקרים, הנוגעים לפיקוח נפש, או לפסיקת הלכה מיידית.

לענ"ד ניתן להתיר נשיאת טלפון נייד בכיס המכנסיים בשבת, ע"מ להיות זמין לארועים מסוגים שונים. במיוחד הדבר נכון לרבנים אשר נמצאים בגזרה חמה, וכשיש דבר היתר נוסף בכיסם. יש להדגיש כי לא בכל המקרים אכן יש צורך בכך, וכי אין היתר לטלטל את הטלפון בידו ללא צורך.

לגבי המענה לשיחה: לענ"ד במקרה של פיקוח נפש או ספק פיקו"נ - ודאי שיש לענות לשיחות. יתירה מזאת, יש להתיר מענה טלפוני לשאלה הלכתית לצורך מניעת איסור דאורייתא של רבים, בזהירות הראויה.

29 שו"ת באהלה של תורה, ח"ד סימן סד.

30 ח"ב סימן מט תשובה ד.